

Міхась Кенька: «Ёсць адна песня песняў – пра Радзіму...»

Анатацыя. Сёлета адзначаецца многа юбілейных дат. Сярод іх 110-годзе народнага паэта Беларусі Максіма Танка і 90-годдзе народнага мастака Беларусі, скульптара Івана Міско. Дзве гэтыя даты злучыліся ў аповядзе пра тое, як быў зроблены і адкрыты помнік Максіму Танку ў Мядзелі.

Максім Танк быў вельмі сціплым чалавекам. Не хацеў нават пасмяротнай славы. Прасіў не ставіць надмагільнага помніка, а проста дапісаць яго імя на надмагіллі жонкі. Поводле ўспамінаў, аднойчы ён размаўляў з Янкам Брылём, і пажартаваў: "Янка, нам з табой няма чаго турбавацца аб нашым увекавечанні: у Мінску ўжо ёсць вуліца Танкавая і ёсць вуліца Брылеўская!». Але народная памяць не згодна мірыцца з сыходам выбітнага чалавека ў невядомасць. Так, ён жыве ў вершах, ва ўспамінах, але ўвекавечыць яго ў памяці нашчадкаў у скульптурным абліччы – святая справа.

Помнік Максіму Танку ў Мядзелі

Жыццёвы шлях Максіма Танка быў няпростым. Сялянскі сын Яўген Скурко заўсёды казаў, што абараняе свой народ "як танк" (бо ў тыя гады танкі былі самай магутнай зброяй супраць ворагаў), таму і ўзяў сабе псеўданім Максім Танк. Народжаны ў 1912 годзе, у той час, калі заходняя частка Беларусі належала Польшчы, ён удзельнічаў у падпольнай барацьбе, у рэвалюцыйным руху на Віленшчыне і Наваградчыне, працаваў у падпольным друку, выступаў з палымянымі вершамі, пераследаваўся за гэта, сядзеў у турме. У гады вайны яго паэтычныя радкі клікалі на барацьбу з фашыстамі. Яго талент быў прызнаны, а імя стала адным з самых яркіх імёнаў у беларускай літаратуры. У 1968 годзе яму было прысвоена званне народнага паэта БССР. Ён акадэмік, лаўрэат Літаратурнай прэміі Янкі Купалы, ганаровы грамадзянін Мінска. У знак ушанавання памяці імя паэта прысвоена Беларускаму дзяржаўнаму педагогічнаму ўніверсітэту, Мінскаму педагогічнаму каледжу, Мядзельскай раённай бібліятэцы, Сваткоўскай сярэдняй школе. Імя Максіма Танка носіць адна з вуліц беларускай сталіцы.

Так, што там казаць, вершы, паэмы і баллады гэтага паэта ведае любы грамадзянін Беларусі, іх чытаюць і завучваюць на памяць, пачынаючы з першага і канчаючы выпускным класам. Паэзія Максіма Танка ўраджае разнастайнасцю тэм, вобразаў, форм, творчым засваеннем нацыянальнай паэтычнай традыцыі і наватарствам. Тэма, якая праходзіць праз усю творчасць Максіма Танка, – Радзіма, яе гісторыя і яе адлюстраванне ў легендах і паданнях, праца, песні, мары народа, маляўнічая прырода, родная мова. Максім Танк пастаянна звяртаўся ў сваёй творчасці да тэмы Радзімы, апяваў родную Мядзельшчыну.

*Ёсць у сусвеце планета Зямля.
Ёсць на Зямлі той краіна адна,
А ў той краіне – прыстанішча, дзе
Сэрца званчэйшыя песні вядзе.
Хоць, як і ўсюды, такія ж і там
Верасавішчы, пагоркі, лясы,
Маланкамі скрэмзаныя валуны,
Дажджамі аплаканыя курганы.
Хоць, як і ўсюды, такія ж...
Ды ўсё ж
Тут нешта і надзвычайнае ёсць.
І не разгаданае нікім
У гэтым прыстанішчы родным маім.
Нешта... аб чым толькі знае зямля
І ў калыханцы сваёй нам пня,
Калі прыпадаем грудзямі ды яе.*

З ініцыятывай стварэння помніка Максіму Танку неаднаразова выступілі землякі паэта, іх падтрымалі раённыя і абласныя ўлады, Міністэрства культуры. Перад стогадовым юбілеем знакамітага і ўсімі любімага паэта ўжо было прынята рашэнне ўсталяваць першы ў краіне помнік яму ў выглядзе бюста. Але ў сувязі з цяжкім фінансавым становішчам і на яго сродкаў не хапіла.

Пасля юбілею прайшло два гады. Камісія, разгледзеўшы ўсе прадстаўленыя праекты і фінансавыя магчымасці, прыйшла да рашэння ўстанавіць на радзіме паэта не бюст, а постаць у поўны рост. Быў абвешчаны другі конкурс. Сярод праектаў лепшым быў прызнаны варыянт скульптараў Івана Міско, Аляксандра Фінскага і архітэктара Армена Сардарава.

У скульптараў быў ужо вопыт стварэння скульптурных выяў творчых асоб. Іван Якімавіч Міско вядомы як «касмічны скульптар», у яго многа партрэтаў касманаўтаў, але ён вылепіў і Ніла Гілевіча, Генадзя Бураўкіна, Міколу Аўрамчыка, Алега Лойку, Сяргея Аксакава, Максіма Горкага. Сярод работ Аляксандра Фінскага былі на той час помнікі Адаму Міцкевічу, Сімяону Полацкаму, рэльеф «Максім Багдановіч».

Пераможцам конкурса было даручана зрабіць рабочую мадэль помніка і прадставіць яе на разгляд Рэспубліканскага савета па манументальнай прапагандзе. Начальніца аддзела культуры Мядзельскага райвыканкама Ганна Падгол распавяла, што месца для помніка выбіралі самі мядзельцы і выбралі вельмі ўдала. Яно ў цэнтры горада. Побач раённая бібліятэка, якая носіць імя паэта. Гэта і тое месца, дзе звычайна праходзяць святы, урачыстасці.

Нарэшце, пачаўся актыўны працэс стварэння скульптуры. Уся праца праходзіла ў майстэрні Аляксандра Міхайлавіча Фінскага. Творчы калектыв збіраўся ў майстэрні. У першую чаргу было абмеркавана пытанне аб тым, як лепш ўключыць скульптурнае малюнак паэта ў прастору плошчы, як дапоўніць уяўленне аб ім з дапамогай дадатковых дэталей. Тут важная роля належала архітэктару Армену Сяргеевічу Сардараву, які апекаваўся тым, як арганічна «упісаць» помнік у гарадскі пейзаж. Ён напамніў аб тым, што апетая паэтам Мядзельчына, Нарачанскі край – гэта край пагоркаў, азёр і валуноў. Аўтары прыйшлі да рашэння паказаць паэта ў момант, калі ён ідзе па брусчатай маставой міма нарачанскіх валуноў насустрач сваім землякам, каб прачытаць ім новыя вершы. За аснову яны ўзялі верш Максіма Танка "Камяні":

*Гасцяй чакаў я, і яны
Загрукалі ў парог –
Абветраныя валуны
Крутых маіх дарог.*

*На іх усіх сляды былі
Маіх юнацкіх сноў;
На іх усіх шрамы ляглі
Ад хмар і ад вятроў.*

*Я кожны камень пазнаваў:
Калі сустрэў яго,
Калі на ім адпачываў,
Начлежны клаў агонь.*

*Вось гэты – ў роднай старане
Быў пад акном маім,
Вось гэтым – кінулі ў мяне,
І след крыві на ім.*

*Але адзін валун з усіх
Мне незнаёмы быў.
Хто ен, адкуль, з дарог якіх
Няпрошаны прыбыў?*

Іван Міско прыгадваў, што ён аднойчы ў тэлефоннай размове з Яўгенам Іванавічам запрасіў яго наведаць майстэрню, каб ён зрабіў эскіз партрэта. Але Танк быў нездаровы, прыйсці не змог. Толькі ў дзённіку паэта застаўся запіс аб гэтым званку. Так склалася, што і іншыя скульптары пры жыцці паэта не працавалі над яго партрэтам. Выключэнне складае толькі адзіная прыжыццёвая скульптурная выява Максіма Танка – партрэт работы народнага мастака Беларусі Заіра Азгура, зроблены яшчэ ў гады маладосці паэта.

Аўтары праекта вырашылі паказаць Максіма Танка ў сярэднім узросце, поўным творчых памкненняў, натхнёным, моцным духам. Яны заняліся пошукамі фатаграфій Максіма Танка, перагледзелі мноства яго малюнкаў розных гадоў, у розных ракурсах, чыталі яго вершы, і зноў вярталіся да думкі, што трэба паказаць паэта ў пару росквіту яго таленту. Нават прастора каля скульптуры па задуме аўтараў: брук на плошчы, валуны, чайка над адным з іх – усё гэтым павінна працаваць на вобраз паэта, нагадваць пра яго няпросты жыццёвы шлях, сувязі з

роднымі месцамі. Была знойдзена і пастава, якая павінна была арганічна ўпісацца ў навакольную прастору.

Для фігуры пазіравалі скульптарам натуршчыкі. Яны, зразумела, не былі падобныя на паэта, але дапамагалі вызначыць, як кладуцца складкі адзення, як пастава выглядае ў аб'ёме, на колькі яна натуральная. Характэрныя рысачкі аблічча паэта знайшлі ў яго сына, Максіма Яўгенавіча, які таксама пазіраваў скульптарам. Падчас сеансаў Максім Яўгенавіч распавядаў пра бацьку, успамінаў цікавыя эпізоды з яго жыцця, апісваў характар, звычкі. Несумненна, і гэта дапамагло скульптарам у працы. Сын успамінаў "Нарач для Танка – гэта сімвал Беларусі. Ён любіў бываць на стыхійных вясковых базарчыках каля Нарачы. Абавязкова пытаўся ў прадаўца: "адкуль вы?" У размове знаходзілі агульных знаёмых... І суразмоўца раптам здагадваўся, што перад ім – Максім Танк...

Гліна ажывала пад рукамі скульптараў. Але ўсё ж патрэбна была яшчэ і нейкая дэталёвая, якая б выдзяляла скульптуру, рабіла яе арыгінальнай, непаўторнай, патрэбен быў характэрны для паэта жэст. І ён быў знойдзены. Арыгінальны «ход» падказаў Іван Міско. Ён заўважаў, што часам паэты, рыхтуючыся да чытання сваіх вершаў, загадзя робяць у патрэбным месцы кнігі «закладку» вялікім пальцам, каб адразу знайсці той верш, які будзе прачытаны. Вось і Танк, рыхтуючыся чытаць свае вершы, ідзе да сваіх землякоў са зборнікам, у якім загадзя абраны верш будзе раскрыты на патрэбнай старонцы.

Гэтая "ізымінка" ў скульптуры спадабалася камісіі, якая прымала праект, зроблены ў майстэрні. Ён быў зацверджаны, і скульптары пачалі пераводзіць рабочую копію ў трохметровую гліняную мадэль, з якой і будзе зроблена бронзавая адліўка. Мадэль у патрэбным памеры рабілася ў скульптурным цэху, што каля плошчы Перамогі. Цэх значна больш прасторны, чым майстэрня. Для таго, каб можна было працаваць над мадэллю, у цэху збудавалі спецыяльныя рыштаванні з насціламі на двух узроўнях і лесвічкай. На гэтых рыштаваннях Іван Міско і Аляксандр Фінскі правялі два гарачыя летнія месяцы ў напружанай працы. Неабходна было ўкласціся ў вельмі сціслыя тэрміны, зрабіць працу хутчэй, таму што ўсталяваць помнік меркавалася восенню 2014 года, каб ва ўмовах жорсткай эканоміі ўкласціся ў каштарыс менавіта гэтага года.

Праект прадугледжваў размясціць на падыходзе да помніка картуш з вершамі Максіма Танка, а над ім – чайку. Картуш таксама быў вылеплены ў гліне, але яшчэ не было канчаткова вызначана, што за тэкст на ім будзе. У кожнага былі свае любімыя вершы Максіма Танка. Скульптары і архітэктар прапаноўвалі адны, даследчыкі творчасці Максіма Танка, супрацоўнікі філалагічнага факультэта БДУ

Вячаслаў Рагойша і Анатоль Варабей – іншыя. Нарэшце было вырашана змясціць на ім пачатковыя радкі верша Максіма Танка: «Ёсць адна песня песняў – пра Радзіму». Увесь верш гучыць так:

*Ёсць адна песня песняў –
пра Радзіму.
Ніхто не знае,
Хто яе пачаў,
І ніхто не знае,
Хто і калі яе закончыць.*

Пасля прыёмкі працы Рэспубліканскім саветам па манументальнай прапагандзе яна была адформавана, а затым пераведзена ў бронзу на скульптурным камбінаце ў Соснах. Але ўстаноўка затрымлівалася з-за таго, што ў Мядзелі доўга не маглі скончыць падрыхтоўку плошчы, на якой павінен быць усталяваны помнік. Пакуль насыпаўся мятровы пагорак, пакуль быў прывезены валун, знойдзены ў полі ў 20-і кіламетрах ад Мядзела, пракладзена сцежка – прайшлі ўсе тэрміны. Пачаліся маразы. Таму помнік упершыню ў практыцы ўстаноўкі манументаў быў адкрыты толькі ў пачатку зімы.

Пахмурным зімовым днём пятага снежня 2014 года на вуліцу Шаранговіча ў Мядзелі апрануты ў бронзу прыйшоў паэт Максім Танк. Ва ўрачыстай абстаноўцы адбылося адкрыццё помніка народнаму паэту Беларусі. Сярод прысутных на плошчы аўтары манумента – народны мастак Рэспублікі Беларусь, скульптар Іван Міско, скульптар Аляксандр Фінскі, архітэктар Армен Сардараў, прадстаўнікі Мядзельскага райвыканкама, Міністэрства культуры, якія прыехалі з Мінска, паэты, навукоўцы, сваякі паэта, артысты, шматлікія гараджане.

Права адкрыць помнік было дадзена прадстаўнікам моладзі горада. І вось ўпала покрыва, і прысутныя ўбачылі паэта, які ішоў ім насустрач з кніжачкай сваіх вершаў. Натхнёны твар, рашучая хада, здаецца яшчэ крок, другі – і загучаць вершы. Яны ўжо не раз гучалі тут, на берагах Нарачы, у ваколіцах, у вёсцы Пількаўшчына, дзе нарадзіўся Жэня Скурко, і дзе часта бываў паэт Максім Танк. Падчас цырымоніі адкрыцця было прамоўлена шмат добрых слоў пра паэта, але ці не лепш за ўсіх сказаў пра яго ў вершах, спецыяльна напісаных да гэтай падзеі, доктар філалагічных навук, паэт Вячаслаў Рагойша:

*Яго прыніжалі,
зневажалі,
знішчалі,*

мовамі,
вэрамі,
турмамі.
Яго прыручалі,
аблашчвалі,
прыўлашчвалі,
званнямі,
пасадамі,
узнагародамі.

Ня атрымалася!

Горды,
непакорны,
непадкупны,
абтросшыся,
пекла званняў,
пасада,
узнагарода,
Ён
бронзай узнесся,
над тымі мовамі,
над тым вэрамі,
над тым турмамі,
над самім часам –
з адною верай нягаснучай
у Народ, Беларускі народ,
у Родную Мову, якая
"усімі вяселькі ззяе",
У Беларусь.

Ніжэй змешчаны здымкі Міхася Кенькі, аўтара артыкула

*Абмеркаванне: Армен Сардараў, Аляксандр Фінскі, Анатоль Варабей,
Іван Міско, Максім Скурко*

Сын паэта Максім Скурко пазіруе Івану Міско

Аляксандр Фінскі ў скульптурным цэху

Вячаслаў Рагойша чытае вершы на адкрыцці помніка

Аўтары помніка - Армен Сардараў, Іван Міско, Аляксандр Фінскі

Mikhas Kenka: "There is one song of songs - about the Motherland..."

(webzine "Kultura. Natsyja", issue 29, April 2022, 115-124, www.sakavik.net)

Abstract. This year marks many anniversaries. Among them are: the 110th anniversary of the People's Poet of Belarus Maxim Tank and the 90th anniversary of the People's Artist of Belarus, sculptor Ivan Misko. These two dates are combined in the story of how the monument to Maxim Tank was made and unveiled in Mjadzeļ.

Михась Кенька: "Есть одна песня из песен - о Родине..."

(веб-журнал «Культура. Нацыя», вып. 29, апрель 2022, 115-124, www.sakavik.net)

Рэзюме. В этом году много юбилеев. Среди них 110-летие народного поэта Беларуси Максима Танка и 90-летие народного художника Беларуси, скульптора Ивана Мисько. Эти две даты соединяются в истории создания и открытия памятника Максиму Танку в Мяделе.